

2021. ÉVI ALAPJOGI JELENTÉS

A 2020-as év előrelépést és egyúttal visszaeséseket is hozott az alapjogok védelme terén. Az FRA 2021. évi *alapjogi jelentése* áttekinti a terület legfontosabb fejleményeit, és felhívja a figyelmet az eredményekre, illetve az aggályos kérdésekre. E közlemény ismerteti az FRA-nak az érintett tematikus területeken bekövetkezett legfontosabb fejleményekkel kapcsolatos véleményét, és összefoglalja a véleményt megalapozó bizonyítékokat. Ennek során tömör, de informatív áttekintést nyújt az Európai Unió és tagállamai előtt álló fő alapjogi kihívásokról.

AZ FRA VÉLEMÉNYEI

1 [KIEMELT TÉMA]

A koronavírus-világjárvány és az alapjogok: éves áttekintés

4

A Charta tagállami végrehajtása és alkalmazása

7

Egyenlőség és megkülönböztetésmentesség

10

Rasszizmus, idegengyűlölet és az ezekhez kapcsolódó intolerancia

13

A romák egyenlősége és társadalmi befogadása

16

Menedékjog, vízumok, migráció, határok és integráció

19

Információs társadalom, magánélet és adatvédelem

22

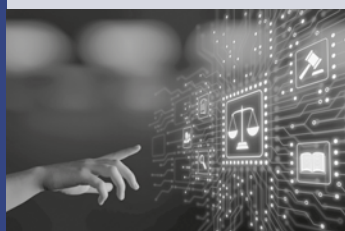
A gyermek jogai

25

Az igazságszolgáltatáshoz való jog

27

Fejlemények a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtásában

A kézirat lezárásának időpontja: 2021. április

Az alábbi információk esetleges felhasználásáért sem az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, sem pedig az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége nevében eljáró más személy nem tehető felelőssé.

Luxembourg: Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2021

Print	ISBN 978-92-9461-301-1	ISSN 2467-2467	doi:10.2811/616777	TK-AM-21-001-HU-C
PDF	ISBN 978-92-9461-262-5	ISSN 2467-2696	doi:10.2811/029184	TK-AM-21-001-HU-N

© Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, 2021

A többszörözés a forrás feltüntetésével engedélyezett.

Azokat a fényképeket és más anyagokat, amelyek szerzői jogait az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége nem védi, közvetlenül a szerzői jog tulajdonosától származó előzetes hozzájárulás birtokában lehet csak felhasználni vagy többszörözni.

Fényképek:

Borító: © silkfactory/iStock; © Sikov/Adobe Stock; © Marcello Paternostro/European Union

1. oldal: © xavierarnau/iStock
2. oldal: © Fundación Secretariado Gitano (FSG)
3. oldal: © Shutter B/Adobe Stock
- 4-5. oldal: © FRA
7. oldal: © Cate Gillon/Getty Images
8. oldal: © utlanov/Adobe Stock
9. oldal: © NurPhoto/Getty Images
10. oldal: © Satjawat/Adobe Stock
11. oldal: © Lidia_Lo/Adobe Stock
12. oldal: © Kypros/Alamy Stock Photo
13. oldal: © Nigel Crump/Alamy Stock Photo
14. oldal: © ton koene/Alamy Stock Photo
15. oldal: © Pierre Andrieu/AFP via Getty Images
16. oldal: © Angelos Tzortzinis/European Union
17. oldal: © Marcello Paternostro/European Union
18. oldal: © Sean Gallup/Getty Images
19. oldal: © bluedesign/Adobe Stock
20. oldal: © Monopoly919/Adobe Stock
21. oldal: © Sikov/Adobe Stock
22. oldal: © New Africa/Adobe Stock
23. oldal: © silkfactory/iStock
25. oldal: © kumikomini/iStock
26. oldal: © RomanR/Adobe Stock
27. oldal: © Tommy Larey/Adobe Stock
28. oldal: © elypse/Adobe Stock
29. oldal: © H_Ko/Adobe Stock

A KORONAVÍRUS-VILÁGJÁRVÁNY ÉS AZ ALAPJOGOK: ÉVES ÁTTEKINTÉS

Miután a Covid19-világjárvány végigsöpört az egész világon, az Európai Unió tagállamainak hatóságai korlátozó intézkedésekkel próbálták megóvni az emberek életét és egészségét. Ezek az intézkedések számos alapjogot érintettek, például a szabad mozgáshoz és a gyülekezéshez való jogot, a magán- és családi élethez való jogot, ideértve a személyes adatok védelmét, valamint az oktatáshoz, a munkavállaláshoz és a szociális biztonsághoz való jogot. A világjárvány és az annak nyomán meghozott válaszlépések az élet minden területén elmélyítették a meglévő problémákat és egyenlőtlenségeket, és különösen nagy hatással voltak a kiszolgáltatott helyzetben lévő csoportokra. A világjárvány következtében a rasszista cselekmények száma is megugrott. A világjárvány emberi jogokat középpontba állító kezelése a jogon alapuló, szükséges, ideiglenes és arányos, kiegyensúlyozott intézkedéseket igényel. Ehhez a világjárvány társadalmi-gazdasági hatásait is orvosolni kell, védelmet kell nyújtani a kiszolgáltatott helyzetben lévőknek és fel kell lépni a rasszizmussal szemben.

A világjárvány és a megfékezésére hozott intézkedések személyes és közösségi életünk valamennyi aspektusára erős hatást gyakoroltak, beleértve – a bizonyítékok alapján – a demokratikus intézményeink működését is. A világjárvány új kihívásokat állít az államaink és az Európai Unió működésére nézve irányadó alapértékek megőrzése tekintetében. Következmenyei vannak alapjogainkra nézve. A korlátozások hatással vannak a személyes és közösségi érintkezésre és különleges adataink védelmére. A világjárvány társadalmi és gazdasági következményei ugyanakkor tartósak lesznek és jelentősen növelni fogják a már meglévő egyenlőtlenségeket.

Amint az nemzetközi, uniós és tagállami szinten már sokszor elhangzott, elengedhetetlen, hogy a vészhelyzeti és korlátozó intézkedések teljes mértékben tiszteletben tartsák a nemzetközi emberi jogok és a jogállamiság

AZ FRA 1.1. VÉLEMÉNYE

A Covid19-világjárvány által előidézetthez hasonló vészhelyzetben szükségessé váló korlátozó intézkedések elfogadásakor az Európai Unió tagállamainak mérlegelniük kell a különböző alapvető és emberi jogok követelményeit és egyensúlyt kell teremteniük közöttük. Az egyensúly megteremtéséhez figyelembe kell venniük a nemzetközi emberi jogi és alapjogi normákat, többek között a vonatkozó ítélkezési gyakorlatot és a nemzetközi emberi jogi szervezetek iránymutatásait. A korlátozó intézkedések megtervezésébe, végrehajtásába és nyomon követésébe pedig be kell vonniuk a jogszabályban előírt nemzeti emberi jogi szerveket. Ezeknek az intézkedéseknek szükségesnek, ideiglenesnek és szigorúan arányosnak kell lenniük.

Az Európai Unió tagállamainak biztosítaniuk kell, hogy a korlátozó intézkedések a jogon alapuljanak, és a bíróságok, parlamentek, jogszabályban előírt emberi jogi szervek és más érdekelt felek, többek között a civil társadalom alaposan megvizsgálhassák azokat.

Az uniós intézményeknek az Európai Unióról szóló szerződés 2. cikkében megállapított alapértékekre, többek között az alapvető jogokra, a jogállamiságra és a demokráciára figyelemmel továbbra is nyomon kell követniük a vészhelyzeti intézkedéseket. A szakpolitikai dokumentumoknak, például az európai jogállamisági mechanizmusról szóló új éves jelentésnek adott esetben tükrözniük kell a vészhelyzeti intézkedések eredményét.

AZ FRA 1.2. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió tagállamainak javítaniuk kell egészségügyi, szociális jóléti és szociális ellátási rendszereik ellenálló képességét annak érdekében, hogy még válság idején is mindenkinek méltányos szolgáltatásokat nyújtsanak. Annak érdekében, hogy ez az egész Európai Unióban összehangoltan valósuljon meg, haladéktalanul el kell fogadni az Európai Bizottságnak az erős európai egészségügyi unióra vonatkozó javaslatát. A javaslat az egészség védelmének, ugyanakkor a társadalmi és gazdasági életnek is a jelentős javítását tűzi ki célul az egész Európai Unióban.

AZ FRA 1.3. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió tagállamainak több erőfeszítést kell tenniük annak érdekében, hogy minden körülmény között, minden gyermek számára biztosítsák az oktatás folytonosságát, különösen a Covid19-világjárvány által előidézetthez hasonló válság idején. Ehhez elsődlegesnek kell tekinteniük az oktatás minden szintjén a digitális infrastruktúra kialakítását, és megfelelő képzésről kell gondoskodniuk annak érdekében, hogy a tanárok otthonosan végezzék munkájukat a digitális környezetben. Ezzel összefüggésben figyelmet kell szentelni a 2021–2027-es időszakra szóló digitális oktatási cselekvési tervnek, amely erre tesz javaslatot és szorosabb együttműködésre szólít fel az Unió szintjén annak érdekében, hogy az oktatási és képzési rendszerek megfeleljenek a digitális kor feltételeinek.

Az uniós tagállamoknak azt is biztosítaniuk kell, hogy ez a digitális infrastruktúra inkluzív legyen. Ez azt jelenti, hogy gondoskodni kell a társadalmilag kirekesztettek és a kiszolgáltatott helyzetben lévők, például a fogyatékossgal élő gyermekek, a romák és a travellerek gyermekeinek, valamint a migránsok és menekültek gyermekeinek igényeiről.

nemzetközi okmányokban megfogalmazott és az ítélkezési gyakorlatban kialakított normáit. Ezeket a normákat számtalan, hiteles forrásból származó dokumentumban meghatározták, utat mutatva az illetékeseknek arra vonatkozóan, hogy hogyan védjék meg úgy az emberek élethez és egészséghez való jogát, hogy közben más jogukat ne tagadják meg tőlük.

Ahogy azt az Európai Parlament nyomatékosította, „még szükségállapotban is érvényesülnie kell a jogállamiság, a demokrácia és az alapvető jogok tiszteletben tartása alapelvének”. E tekintetben az Európai Unió Alapjogi Chartája döntő fontosságú az EU fellépései és az uniós tagállamoknak az uniós jog hatálya alá tartozó fellépései szempontjából. Az FRA 2020. évi közleményei bizonyítékokkal alátámasztva hívták fel a figyelmet az EU kontextusában az alapjogokat érintő következményekre.

Tagállami szinten a korlátozó intézkedéseket bíróságok, parlamentek, emberi jogi szervezetek, a civil társadalom és más érdekelt felek vetették tüzetes vizsgálat alá. Nem vitatva, hogy a világjárvány megfékezéséhez szükség van vészhelyzeti intézkedésekre, a nem a jogon alapuló, hosszú ideig tartó és aránytalan intézkedések ellen kifogást emeltek. Azt is kiemelték, hogy fontos küzdeni a Covid19-cel összefüggő hátrányos megkülönböztetés, gyűlöletbeszéd és rasszizmus ellen.

A modern tudomány rekordidő alatt adott választ erre a kihívásra, a vakcinák már 2020 végére elérhetővé váltak. A világjárvány mindezek ellenére rámutatott az egészségügyi, oktatási, foglalkoztatási és szociális védelmi rendszereink azon kapacitásának és felkészültségének hiányosságaira és korlátaira, amelyek egy ilyen válság kezeléséhez és azon kötelezettség teljesítéséhez szükségesek, miszerint mindenkinek biztosítani kell az egészséghez, oktatáshoz, munkavállaláshoz, valamint a szociális biztonsághoz és ellátáshoz való jogát. A kiszolgáltatottabb helyzetben lévők jogainak védelmére való képességünkben is hiányosságokat tárt fel. A világjárvány lakmusztesztje annak, hogy készen állunk-e a 2030-ig tartó időszakra szóló globális menetrendben tett ígéret teljesítésére, azaz hogy „senkit nem hagyunk hátra” a fenntartható fejlődésre történő igazságos átállás útján.

A hibák ellenére az Európai Unió és tagállamai jelentős erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy a gazdasági visszaesés és a munkanélküliség kockázatának közepette támogassák egészségügyi, oktatási és szociális védelmi rendszereiket és segítsék az egyéneket és a vállalkozásokat.

Az Európai Unió által képviselt hozzáadott érték ismét döntő jelentőségűnek bizonyult. Különböző eszközökkel segítette a tagállamokat intézkedéseik finanszírozásában. A jövőt szem előtt tartva az uniós intézmények egyezségekre jutottak egy 1,8 billió euró összegű helyreállítási csomagot illetően. A csomagot az Európai Unió 2021–2027-es költségvetése és a Next Generation EU alkotja, utóbbi egy ideiglenes helyreállítási eszköz, amely lehetővé teszi az Európai Bizottságnak, hogy a tőkepiacon hitelt vegyen fel a világjárvány által okozott közvetlen gazdasági és társadalmi károk kezelésére.

Az emberi és alapjogokat előmozdító szakpolitikai eszközökkel, köztük a szociális jogok európai pillérével együtt az uniós pénzügyi intézkedések átfogó keretet nyújtanak a tagállami erőfeszítések támogatásához.

AZ FRA 1.4. VÉLEMÉNYE

Az EU-nak és tagállamainak továbbra is küzdeniük kell az etnikai kisebbségek, a migránsok és menekültek, illetve a migráns háttérű személyek elleni, a Covid19-hez kapcsolódó hátrányos megkülönböztetéssel, gyűlöletbeszéddel és rasszizmussal szemben. E küzdelem része a gyűlöletbeszédet, valamint diszkriminatív és rasszista nézeteket terjesztő dezinformáció elleni intézkedések meg erősítése, főként az online térben.

AZ FRA 1.5. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió tagállamainak figyelmet kell fordítaniuk a fertőzés és/vagy a súlyos megbetegedés veszélyének leginkább kitett, kiszolgáltatott helyzetben lévő csoportok igényeire. E csoportokba tartoznak az időskorúak, a gondozóotthonban élők, a valamilyen meglévő egészségügyi problémával küzdők, valamint a szűkös vagy zsúfolt térben vagy rossz élet- és lakhatási körülmények között élők. Sok roma és traveller, befogadó állomáson vagy idegenrendészeti fogdában tartózkodó migráns és menekült, fogvatartott, valamint hajléktalanszállón lakó tartozik az utóbbi csoportba.

A fentiek érdekében kiemelt fontosságúnak kell tekinteni e csoportok vakcinációját és annak biztosítását, hogy szükség szerint méltányos módon hozzáférjenek az egészségügyi és szociális szolgáltatásokhoz.

2

A CHARTA TAGÁLLAMI VÉGREHAJTÁSA ÉS ALKALMAZÁSA

2020-ban az Európai Unió Alapjogi Chartája különleges mérföldkőhöz érkezett. December 7-én volt pontosan 20 éve, hogy az Európai Unió Nizzában kihirdette a Chartát. Az Európai Bizottság ezt az alkalmat megragadva terjesztette elő az Alapjogi Charta alkalmazásának megerősítésére irányuló új uniós stratégiát. A stratégiában nagyobb hangsúly helyeződik a Charta tagállami alkalmazására és a tagállami szereplők abban játszott szerepére, hogy a Charta ténylegesen érvényesüljön az emberek életében. Tervként szolgál a következő évek további közös erőfeszítéseivel. A Bizottság a Charta összehangoltabb uniós szintű alkalmazását is szorgalmazta. Ugyanakkor a Charta tagállami bíróságok, parlamentek, kormányok és más szereplők általi alkalmazása továbbra is vegyes képet mutatott. A tagállami bíróságok egyre nagyobb figyelmet fordítottak a Chartára, még mindig elenyésző azonban az annak alkalmazását előmozdító kormányzati intézkedések száma. A Covid19-válság következtében nyomás alá került az alapjogok védelme, ugyanakkor nagyobb figyelem irányult az EU emberi jogi alaptörvényére.

A Charta alapvető jelentőségű az uniós, nemzeti és helyi szintű kormányzatok számára, az ugyanis kötelező rájuk nézve, amennyiben az uniós jog alkalmazási körében járnak el. A bizonyítékok szerint azonban tagállami szinten meglehetősen korlátozottan alkalmazzák a Chartát. Ez arra utal, hogy több uniós és tagállami támogatásra, valamint megerősített együttműködésre van szükség. Az alábbi három vélemény a kormányzat uniós, nemzeti, illetve helyi szintjével foglalkozik.

Az EU szintjén

AZ FRA 2.1. VÉLEMÉNYE

A Charta alkalmazásának az Európai Bizottság Chartára vonatkozó stratégiájában javasoltak szerinti megvitatásakor az uniós intézményeknek biztosítaniuk kell, hogy az érintett tagállami szereplőktől származó bizonyítékokat kellően figyelembe vegyék. Az FRA mellett más olyan uniós intézményekre is figyelmet kell fordítani, amelyeknek lehetősége van a Chartában foglalt jogok jobb érvényesítésének és előmozdításának segítésére. Végezetül a Régiók Bizottsága részt vehetne a Charta rendelkezéseinek alkalmazásával és előmozdításával kapcsolatos ígéretes gyakorlatok és kihívások évente történő helyi szintű megosztásában. Ezáltal további bizonyítékok állhatnának rendelkezésre az uniós szintű intézményközi párbeszédhez, amelyre a Chartára vonatkozó stratégia utal.

Míg az Európai Bizottságnak a Charta alkalmazásának megerősítésére irányuló új stratégiája fokozott politikai figyelmet szentel a tagállami szintnek, további uniós iránymutatást, ösztönzést és támogatást is ígér, többek között új uniós programok révén. Közli például, hogy az Európai Bizottság több tekintetben megerősíti partnerségét az uniós tagállamokkal, hogy jobban segítse őket a Charta végrehajtásában.

Az Európai Bizottság emellett mind a Tanácsot, mind a Parlamentet intézményközi párbeszédre hívja a Bizottsággal. Ebben az ügynökségeknek is szerep jut. Noha gyakran hivatkozik az FRA-ra és munkájára, a stratégia általában nem foglalkozik az uniós ügynökségek szerepével. Mindegyik ügynökség hozzá tud járulni a Charta alkalmazásához, habár a különböző ügynökségek eltérő mértékben ismerik a Chartát és az más és más kötelezettségeket ró rájuk, ahogy eltérő mértékben hajlandók annak megismertetésére is többet áldozni – amint arról az FRA beszámolt.

A Charta nemcsak a legfontosabb uniós intézmények, hanem minden uniós szereplő számára jelentőséggel bír, például a Régiók Bizottsága számára. Az „Uniós polgárság, kormányzás, intézményi és külügyek” szakbizottságának (CIVEX) szerepe különösen egyértelmű a helyi gyakorlatok kihangsúlyozásában és a regionális és helyi szereplők között a Charta alkalmazásának és előmozdításának legjobb módjáról folyó párbeszéd támogatásában.

Nemzeti szint

Az e jelentéshez és a korábbi alapjogi jelentésekhez gyűjtött adatok a Charta alkalmazását előmozdító nemzeti szakpolitikák hiányára utalnak. Következésképp a Chartára vonatkozó 2020. évi stratégia nagy hangsúlyt helyez az uniós tagállamoknak a Charta végrehajtásában betöltött szerepére. Tekintettel a tagállami intézkedésre tett konkrét javaslatok számára, a stratégia a következő évekre szóló tervnek tekinthető.

A Charta alkalmazását a következőképp lehet megerősíteni: a Chartával foglalkozó új kapcsolattartók kijelölése a nemzeti közigazgatásban; a hatásvizsgálatok és a jogalkotási ellenőrzés eljárásainak kiigazítása; annak biztosítása, hogy a Chartát kellőképp ismerő bizottságok nyomon kövessék az uniós források kezelését; vagy, végül, nemzeti emberi jogi intézmények létrehozása és/vagy ezek megerősítése.

A stratégiában meghatározott egyéb intézkedésekhez megújult tagállami szakpolitikai intézkedésekre van szükség, például a képzés, a tájékoztatás vagy annak elősegítése terén, hogy a civil szervezetek és jogvédők támogató és biztonságos környezetben végezhesék munkájukat. Ezek a javaslatok elmozdulást tesznek szükségessé a tagállami alapjogi kultúrában, amely úgy tűnik, eddig inkább a nemzeti alkotmányjogra és az emberi jogok európai egyezményére összpontosított, így kiaknázatlan maradt az a hozzáadott érték, amelyet a Charta képvisel.

AZ FRA 2.2. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió tagállamainak érdemes fontolóra venniük kifejezetten a Chartával foglalkozó kapcsolattartók kijelölését, ahogy azt a Chartára vonatkozó stratégia is szorgalmazza. Így a kormányok a tagállami intézkedéseket összehangolhatnák az uniós, regionális és helyi intézkedésekkel, hogy a Chartára vonatkozó új stratégiát eredményesebben tudják végrehajtani. Ideális esetben a stratégia végrehajtása strukturált folyamat szerint zajlik, konkrét célok, mérföldkövek és ütemezés alapján. Ez történhet kifejezetten a Chartára vonatkozó cselekvési terv vagy a meglévő cselekvési tervekben vagy stratégiákban a Chartára utaló konkrét hivatkozások formájában. A kölcsönös tanulás és a szinergikus információcsere lehetővé tételéhez e tervezési dokumentumok elfogadását és végrehajtását uniós szintű koordinációnak kell kísérnie, például az alapvető és az uniós polgársági jogokkal, valamint a személyek szabad mozgásával foglalkozó munkacsoportban (FREMP) folytatott célzott megbeszélésekkel.

AZ FRA 2.3. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió tagállamainak meg kell ismertetniük a helyi és regionális hatóságokkal a Chartára vonatkozó új stratégiát, és fel kell mérniük, hogy ezek a hatóságok hogyan tudnának gyakrabban általánosságban az alapjogokra, konkrétan pedig a Charta által képviselt hozzáadott értékre hivatkozni és azokat előmozdítani. A helyi és regionális hatóságoknak biztosítaniuk kell, hogy az érintett helyi és regionális jogszabályokban, eljárásokban és szakpolitikákban hivatkozzanak a Chartára. A Chartával kapcsolatos jelenlegi gyakorlatokról tájékoztatni kell a Chartával foglalkozó új nemzeti kapcsolat-tartókat, hogy e gyakorlatokat és tapasztalatokat megoszthassák más tagállamokkal, például az európai igazságügyi portálon keresztül. A városoknak mérlegelniük kell annak lehetőségét, hogy az emberi jogok városává váljanak, ezáltal pedig munkájukban, programjaikban és tevékenységeikben nagyobb teret adjanak az alapjogokkal kapcsolatos megfontolásoknak.

Helyi szint

A helyi közigazgatások nemigen ismerik a Chartát, derül ki az FRA azon konzultációkból származó adatokon végzett elemzéséből, amelyeket az Európai Bizottság a stratégia elkészítése során tartott. A Charta ugyanakkor „a regionális vagy helyi szervekre, valamint a közjogi szervezetekre egyaránt vonatkozik, amennyiben azok uniós jogot hajtanak végre” (lásd: Magyarázat az 51. cikkhez, az Európai Unió Hivatalos Lapja, C 303/17, 2007.12.14.).

A stratégiában a „helyi” kifejezés 17-szer szerepel. Az nemcsak a Chartával kapcsolatos bevált gyakorlatok helyi szintű megosztására, valamint a civil szervezetek és jogvédők számára egy támogató és biztonságos környezet előmozdítására szólít fel, hanem azt is szükségesnek tartja, hogy a tagállamok helyi szinten megfelelő iránymutatást adjanak, hogy a helyi hatóságok teljesíteni tudják a Chartával kapcsolatos kötelezéseiket. A stratégia rámutat arra is, hogy a helyi szereplők szintén alkalmasak arra, hogy tájékoztatást adjanak az emberek jogairól, és arról, mit tehetnek, ha a jogaik sérülnek.

Az FRA jelenleg dolgozza ki az emberi jogok uniós városainak koncepcióját. Ebben a kötelezettségvállalási keretben a Chartával kapcsolatos különféle elemek is helyet kapnak, és elősegítheti, hogy helyi szinten nagyobb figyelem irányuljon a Chartára.

3

EGYENLŐSÉG ÉS MEGKÜLÖNBÖZTETÉSMENTESSÉG

Az Európai Bizottság 2020-ban fontos stratégiákat és cselekvési terveket fogadott el az egyenlőségközpontú Unió támogatása érdekében, így átfogó kerete jött létre az uniós és tagállami intézkedéseknek. Míg az egyenlő bánásmódról szóló irányelv elfogadása továbbra is akadozik, a Bizottság felhívta a figyelmet arra, hogy meg kell erősíteni az egyenlőséggel foglalkozó szerveket és javítani kell az egyenlőségre vonatkozó adatok minőségét. A leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű, nem bináris, interszexuális és queer (LMBTIQ) személyek jogainak előmozdítása jelentős lendületet nyert az LMBTIQ-személyek egyenlőségére vonatkozó első uniós stratégia elfogadásával. Bizonyítékok utalnak azonban arra is, hogy egyes területeken és tagállamokban az LMBTIQ-személyek egyre többször szembesülnek hátrányos megkülönböztetéssel és gyűlölet-bűncselekménnyel. Mindeközben a Covid19-világjárvány és az annak nyomán hozott intézkedések olykor fokozták a társadalmi egyenlőtlenségeket, különösen az időskorúak esetében.

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 19. cikke biztosítja a jogalapot a nem, faji vagy etnikai származáson, valláson vagy meggyőződésen, fogyatékoságon, életkoron vagy szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetés leküzdéséről szóló uniós jogszabályokhoz. Az Európai Unió Tanácsa olyan átfogó jogszabályokat fogadott el, amelyek védelmet nyújtanak a nem, illetve a faji vagy etnikai származás alapján történő megkülönböztetéssel szemben az élet legfontosabb területein. E területek közé tartozik a foglalkoztatás és a foglalkozás; az oktatás, bár erre a nemek közötti egyenlőségre vonatkozó irányelvek nem terjednek ki; a szociális védelem; valamint a nyilvánosság számára elérhető árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés és e termékek és szolgáltatások értékesítése, illetve nyújtása, ideértve a lakhatást. Ezzel szemben az uniós jogszabályok csak a foglalkoztatás és foglalkozás terén nyújtanak védelmet a vallás vagy meggyőződés, a fogyatékoság, az életkor és a szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetéssel szemben.

Ennek eredményeként az EUMSZ 19. cikkében meghatározott védett tulajdonságok némelyike (nem és faji vagy etnikai származás) szélesebb körű védelmet élvez másokkal (vallás vagy meggyőződés, életkor, fogyatékoság és szexuális irányultság) szemben, következésképp mesterséges hierarchia jött létre a védett tulajdonságok között. 2008-ban az Európai Bizottság előterjesztett egy egyenlő bánásmódról szóló irányelvre irányuló javaslatot. Ennek elfogadásával megszűnne ez a különbség azáltal, hogy a valláson vagy meggyőződésen, életkoron, fogyatékoságon vagy szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetéssel szembeni védelmet kiterjeszti az oktatás, a szociális védelem, valamint a nyilvánosság számára elérhető árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés, illetve e termékek és szolgáltatások értékesítésének, illetve nyújtásának területére. 2020-ban a Tanácsban nem történt előrelépés a Bizottság javaslatának elfogadása terén.

Az Európai Parlament ismételtelen a javaslat elfogadására szólított fel, míg az Európai Bizottság továbbra is arra buzdította a tagállamokat, hogy gyorsan jussanak megállapodásra a javaslat szövegéről. Mindeközben a Covid19-világjárvány világossá tette, hogy egészségügyi válság idején nemcsak a nem és faji vagy etnikai származás alapján, hanem különféle egyéb okok, különösen az életkor alapján is nagyobb a kockázata a hátrányos megkülönböztetésnek.

AZ FRA 3.1. VÉLEMÉNYE

A Covid19-világjárvány tanulságaiból okulva az uniós jogalkotónak a továbbiakban is haladéktalanul meg kell vizsgálnia minden lehetőséget az egyenlő bánásmódról szóló irányelv elfogadására. Az irányelvvvel az uniós jogszabályok átfogó védelmet nyújtanának a valláson vagy meggyőződésen, fogyatékoságon, életkoron és szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetéssel szemben az élet minden fontos területén, úgymint oktatás; szociális védelem, ideértve a szociális biztonságot és az egészségügyi ellátást; valamint a nyilvánosság számára elérhető árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés és e termékek és szolgáltatások értékesítése, illetve nyújtása, ideértve a lakhatást.

AZ FRA 3.2. VÉLEMÉNYE

Az uniós intézményeknek és tagállamoknak az idősödés és az időskorúak kérdésében a jogokat előtérbe helyező megközelítést kell alkalmazniuk és általánosan érvényesíteniük, többek között a világjárványt kezelő intézkedések leépítésére vonatkozó stratégiájukban. Ezt a megközelítést kell alkalmazni minden releváns kezdeményezésben és szakpolitikában, többek között a szociális jogok európai pillérének végrehajtását szolgáló intézkedéseknél és a társadalmi befogadást szolgáló politikák előmozdításakor. Ez a következőket jelenti:

- küzdelem az életkoron alapuló hátrányos megkülönböztetéshez vezető, az életkorral kapcsolatos negatív nézetek ellen, amelyek akadályozzák, hogy az időskorúak egyenlő bánásmódban részesüljenek és teljeskörűen gyakorolhassák alapjogaikat;
- annak elősegítése, hogy az időskorúak a társadalmi élet minden területének aktív résztvevői legyenek, beleértve az őket érintő intézkedések kidolgozását és végrehajtását;
- a kiszolgáltatottabb helyzetben lévők középpontba állítása és sajátos igényeik kielégítése minden rendelkezésre álló eszközzel, többek között akadálymentes új technológiák és digitális eszközök segítségével, a nem digitális szolgáltatások fenntartása mellett;
- az időskorúak jogaival és jóllétével kapcsolatos megbízható adatok és információk összegyűjtése és elemzése.

Bizonyítékok arra utalnak, hogy a Covid19-világjárvány miatt és alatt többek között az időskorúak kerültek leginkább hátrányos helyzetbe. Az időskorúaknál nagyobb az egészségügyi kockázat, mint a fiatalabb korcsoportoknál, mivel nagyobb arányban fordul elő náluk valamilyen alapbetegség.

A világjárványnak tágabb értelemben vett következményei is voltak, hatással volt az időskorúak jóllétére és jogaira. Az életkorhoz kapcsolódó sztereotípiák és a diszkriminatív beszédmód; az életkoron alapuló korlátozó intézkedések; az áruhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférésben tapasztalt – többek között a nemzedékek közötti digitális szakadékból adódó – nehézségek; valamint az elszigeteltség érzése és a stressz következtében csorbult a méltóságteljes, önálló és aktív élethez való joguk, amelyet az Európai Unió Alapjogi Chartája biztosít. Ezek a tényezők az egyenlő bánásmóddhoz és az esélyegyenlőséghez való jogukat is veszélyeztették, amely a Chartában és a szociális jogok európai pillérében meghatározott jog.

Ugyanakkor több szereplő tett lépéseket a világjárvány időskorúakra gyakorolt hatásának enyhítésére, valamint jogaik védelmére és jogaik érvényesítésének segítésére, többek között az új technológiák és digitális eszközök felhasználásával. Ezenkívül az időskorúak jogairól és jóllétéről folyó vita is felélénkült 2020-ban. Az Európai Unió Tanácsa következtetéseket fogadott el, amelyben felszólította az uniós intézményeket és tagállamokat az idősödés kérdésének a jogokat előtérbe helyező megközelítésére, többek között a világjárványt kezelő intézkedések leépítésére vonatkozó stratégiájukban. Arra is felhívta a figyelmet, hogy az időskorúak jóllétének előmozdításához ki kell aknázni a digitalizáció nyújtotta lehetőségeket.

Egyes tagállamok olyan jogi és szakpolitikai intézkedéseket vezettek be, amelyek veszélyeztetik a szexuális irányultságra való tekintet nélkül mindenkit megillető egyenlő bánásmódhoz való alapjogot. Az FRA LGBTIQ-személyekkel kapcsolatos második felméréséből és több tagállamban végzett felmérésekből az derül ki, hogy az LGBTIQ-személyek az Európai Unióban gyakran részesülnek hátrányos megkülönböztetésben és zaklatásban, és érezhetően csökkent a társadalmi elfogadottságuk. A közbeszédben az LGBTIQ-személyek ellen irányuló gyűlöletbeszéd különösen aggasztó jelenség, mivel további ösztönzést ad a hátrányos megkülönböztetésre.

A világjárvány megfékezésére hozott intézkedések különösen súlyosan érintették az LGBTIQ-személyeket, főként az otthon élő fiatalokat, akik szexuális irányultságuk és/vagy nemi identitásuk miatt családon belüli erőszaknak voltak kitéve. Így jogaik védelme még nehezebbé vált.

Az LGBTIQ-személyek helyzetének kezelése és javítása érdekében az Európai Bizottság elfogadta az LGBTIQ-személyek egyenlőségéről szóló 2020–2025-ös stratégiáját. Ebben több célzott intézkedés szerepel négy fő pillér köré szerveződve, amelyek középpontjában a hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem, a biztonság garantálása, a befogadó társadalom kiépítése és a világ vezető hangjaként az LGBTIQ-személyek egyenlősége melletti kiállás áll.

AZ FRA 3.3. VÉLEMÉNYE

Az FRA ösztönzi az Európai Unió tagállamait, hogy kerüljék az olyan intézkedéseket, amelyek veszélyeztetik a szexuális irányultságra és nemi identitásra való tekintet nélkül mindenkit megillető egyenlő bánásmódhoz való alapjogot, és hogy továbbra is fogadjanak el az LGBTIQ-személyek egyenlőségéről szóló bizottsági stratégiával összhangban álló cselekvési terveket. Az FRA arra ösztönzi az Európai Unió tagállamait, hogy fogadjanak el és hajtsanak végre jogi és szakpolitikai intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy a leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű és interszexuális emberek teljes mértékben élni tudjanak az uniós és a nemzeti jog szerint őket megillető alapvető jogaikkal.

A védelmi hiányosságok azonosítása és megfelelő kezelése érdekében az uniós tagállamoknak figyelembe kell venniük a megkülönböztetésről rendelkezésre álló bizonyítékokat, többek között az FRA LGBTIQ-személyekkel kapcsolatos második felmérésének adatait. Figyelembe kell venniük az LGBTIQ-személyek egyenlőségéről szóló stratégiájában foglalt iránymutatásokat is. Mindenekelőtt intézkedéseket kellene hozniuk a gyűlöletbeszéd és a gyűlölet-bűncselekmények elleni eredményes fellépés és a közigazgatási szervek és tisztviselők által tett homofób és transzfób kijelentések káros hatásainak kezelése érdekében.

4

RASSZIZMUS, IDEGENGYŰLÖLET ÉS AZ EZEKHEZ KAPCSOLÓDÓ INTOLERANCIA

A 2020-as év sok kihívást tartogatott. A Covid19-világjárvány következtében felszínre került és súlyosbodott a már meglévő rasszizmus, idegengyűlölet és a kapcsolódó intolerancia. Az egészségügyi válság egyre többször szolgált ürügyként a kisebbségek, többek között a migránsok, a migráns háttérű személyek és a romák elleni támadásokhoz, akik egyébként is faji és etnikai származáson alapuló hátrányos megkülönböztetésnek, gyűlöletbeszédnek és gyűlölet-bűncselekményeknek vannak kitéve. A Black Lives Matter mozgalom az egész világon mozgósította a társadalmakat a bűnüldöző hatóságok általi rasszizmussal és hátrányos megkülönböztetéssel szemben. Az Európai Bizottság elfogadta a rasszizmus elleni első cselekvési tervét, amelyben konkrét intézkedéseket határoz meg az Európai Unióban tapasztalható rasszizmus és etnikai származáson alapuló hátrányos megkülönböztetés leküzdése érdekében. Több uniós tagállam tett lépéseket rasszizmus elleni nemzeti cselekvési tervek és más intézkedések kidolgozására a szélsőségeség, a gyűlölet-bűncselekmények és a gyűlöletbeszéd kezelése céljából.

AZ FRA 4.1. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió tagállamainak teljeskörűen és helyesen kell átültetniük, illetve alkalmazniuk a rasszizmusról és idegengyűlöletről szóló kerethatározatot a rasszista indíttatású gyűlölet-bűncselekmények és gyűlöletbeszéd bűncselekménnyé nyilvánítása érdekében. Ennek megfelelően a tagállamoknak meg kell hozniuk a szükséges intézkedéseket annak biztosítása végett, hogy a rasszista indíttatás vagy az idegengyűlölet súlyosbító körülménynek minősüljön, vagy hogy a bíróságok az ilyen indíttatást figyelembe vegyék a büntetés megállapításánál.

A gyűlölet-bűncselekmények elleni küzdelemre vonatkozó uniós jogszabályok teljes körű átültetése és végrehajtása mellett a tagállamoknak olyan intézkedéseket kell hozniuk, amelyek arra ösztönzik az áldozatokat és tanúkat, hogy jelentkezzenek és jelentsék a gyűlölet-bűncselekményeket. A tagállami bűnüldözési rendszereknek a gyűlölet-bűncselekmények helyes felismerésére és nyilvántartásba vételére való képességét is meg kell erősíteniük.

A rasszizmusról és idegengyűlöletről szóló tanácsi kerethatározat (2008/913/IB) a rasszizmus és idegengyűlölet gyűlöletbeszédnek és gyűlölet-bűncselekményeknek minősülő formáira vonatkozóan közös büntetőjogi megközelítésre tesz javaslatot. Az Európai Bizottság kötelezettségszegési eljárást kezdeményezett két tagállammal szemben, amelyek nem ültették át teljeskörűen és helyesen a kerethatározatot a nemzeti jogba.

Az emberi jogok érvényesülését ellenőrző nemzetközi szervezetek is joghézagokat tártak fel több tagállam büntetőjogában a gyűlöletbeszéd vagy a rasszista indíttatás és az idegengyűlölet súlyosbító körülményként történő büntetése tekintetében. Ugyanakkor az Emberi Jogok Európai Bírósága és a nemzeti felsőbbbíróságok korlátot szabnak abban a tekintetben, hogy a szólásszabadságra hivatkozva ne lehessen indokolni a gyűlöletbeszédet és gyűlöletre uszítást.

A rasszizmus és a szélsőjobboldali nézetek továbbra is komoly kihívást jelentettek az Európai Unióban 2020-ban. Több ember esett gyilkosság áldozatául gyűlölet-bűncselekmény és szélsőségeség következtében, követve a korábbi években megfigyelhető tendenciát. A nemzetközi és nemzeti emberi jogi szervezetek aggodalmukat fejezték ki az online térben egyre gyakoribb gyűlöletbeszédrel kapcsolatban, amely sokszor médiaszemélyiségektől vagy politikai szereplőktől származik, és amelyeknek a migránsok és etnikai kisebbségek a célpontjai.

Az etnikai kisebbségek, köztük a migránsok egyre többször tapasztalnak hátrányos megkülönböztetést az élet különböző területein, a közvélemény körében pedig továbbra is tartják magukat a diszkriminatív nézetek és sztereotípiák, amint az a felmérésekből kiderül. Ezek a tendenciák erősödtek a Covid19-világjárvány kitérésével, ahogy arról az FRA és mások is beszámoltak.

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 21. cikke tiltja az etnikai származás és a faj alapján történő megkülönböztetést. Hasonlóképpen a faji egyenlőségről szóló irányelv (2000/43/EK) is tiltja az etnikai vagy faji származáson alapuló megkülönböztetést a következőkre vonatkozóan: oktatásban való részvétel; foglalkoztatás; szolgáltatások, a lakhatást is beleértve; valamint szociális biztonság, az egészségügyi ellátást is beleértve. Az Európai Bizottság és az emberi jogok érvényesülését ellenőrző nemzetközi szervezetek jelentései szerint több uniós tagállam még mindig nem hajtotta végre megfelelően az irányelv rendelkezéseit.

A Bizottság folytatta azokkal a tagállamokkal szemben a kötelezettségszegési eljárást, amelyek hátrányos megkülönböztetésben részesítették a roma gyermekeket az oktatásban. Mindeközben nemzetközi emberi jogi szervezetek aggodalmuknak adtak hangot a faji egyenlőségről szóló irányelv alapján létrehozott, egyenlőséggel foglalkozó szervek függetlenségével kapcsolatban.

Míg az etnikai profilalkotás egyes formái jogszerűek lehetnek, a diszkriminatív profilalkotás ellentétes a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló nemzetközi egyezmény elveivel és más nemzetközi normákkal, többek között azokkal, amelyek az emberi jogok európai egyezményében és az Emberi Jogok Európai Bíróságának vonatkozó ítélkezési gyakorlatában, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájában testesülnek meg. A rendőrségi irányelv (2016/680) egyedi ügyekben történő automatizált döntéshozatalról szóló 11. cikkének (3) bekezdése tiltja „a személyes adatok [...] különleges kategóriái alapján történő olyan profilalkotást, amely a természetes személyekre vonatkozóan megkülönböztetést eredményez”. E körbe tartoznak a faji vagy etnikai származásra, vallási vagy világnézeti meggyőződésre utaló adatok, valamint a genetikai és biometrikus adatok.

Az etnikai származáson alapuló diszkriminatív profilalkotás továbbra is létezik az Európai Unióban, amint azt korábbi alapjogi jelentések jelzik, valamint felmérések és az emberi jogok érvényesülését ellenőrző nemzetközi szervezetek jelentései is tanúsítják. Egyes országok arról számoltak be, hogy a Covid-19-hez kapcsolódó korlátozásokat az etnikai kisebbségi csoportok esetében aránytalanul hajtották végre. A rendőri rasszizmus megelőzéséről és az azzal szembeni fellépésről folyó vitáknak – amelyek az Európai Unióban előforduló esetek és a Black Lives Matter mozgalom nyomán parázslottak fel – uniós és nemzeti szinten egyaránt voltak fejleményei.

AZ FRA 4.2. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió tagállamainak jelentősen javítaniuk kell intézkedéseik és intézményi hátterük hatékonyságát a faji egyenlőségről szóló irányelv teljes körű és megfelelő alkalmazása érdekében. A tagállamoknak mindenképp erősíteniük kell az egyenlőséggel foglalkozó szervek függetlenségét. Biztosítaniuk kell, hogy e szervek megfelelő felhatalmazással és erőforrásokkal rendelkezzenek a megkülönböztetésmentességre vonatkozó uniós jogszabályok alapján rájuk bízott feladatok eredményes végrehajtása érdekében.

AZ FRA 4.3. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió tagállamainak meg kell hozniuk a szükséges intézkedéseket a rendőrség körében tapasztalható diszkriminatív magatartás megelőzése és felszámolása érdekében. Ez történhet annak felméréseivel, hogy milyen biztosítékok vannak a megkülönböztetés intézményes formái ellen, ideértve a világos küldetésnyilatkozatokat, az intézményes megkülönböztetés megelőzésére szolgáló, megbízható teljesítményértékelési rendszereket és a befogadó, hatékony és független panasztételi mechanizmusokat.

A bűnüldöző hatóságoknak konkrét, gyakorlatias és azonnal alkalmazható iránymutatásokat kell kiadniuk a feladatukat ellátó rendőrök által végzett diszkriminatív etnikai profilalkotás ellen, amelyeket bele kell foglalni az eljárási standardokba és magatartási kódexekbe, és szisztematikusan közölni kell az első vonalban dolgozó rendőrökkel.

AZ FRA 4.4. VÉLEMÉNYE

Az FRA arra ösztönzi az Európai Unió tagállamait, hogy készítsenek külön nemzeti cselekvési terveket a rasszizmus, a faji megkülönböztetés, az antiszemitizmus, az idegengyűlölet és a kapcsolódó intolerancia ellen. Az ilyen cselekvési tervek végrehajtása révén az uniós tagállamoknak hatékony keret állna rendelkezésére ahhoz, hogy eleget tegyenek a faji egyenlőségről szóló irányelv és a rasszizmus és idegengyűlölet elleni küzdelemről szóló kerethatározat szerinti kötelezettségeiknek.

A rasszizmus elleni uniós cselekvési tervvel összhangban az Európai Unió tagállamainak érdemes fontolóra venniük a nemzeti terveknek az érdekelt felek részvételével történő kidolgozását, bevonva a regionális és helyi önkormányzatokat, az egyenlőséggel foglalkozó szerveket és a civil társadalmat. Ezenfelül a végrehajtott intézkedések hatását és eredményességét rendszeresen és átlátható módon értékelni kell világos célok és ütemezés alapján, bizonyítékokkal alátámasztva, teljesítménymutatók segítségével.

2020-ban az Európai Unió fokozta a rasszizmus elleni fellépésre irányuló erőfeszítéseit. Az Európai Bizottság elfogadta első, a 2020–2025-ös időszakra vonatkozó, rasszizmus elleni uniós cselekvési tervét. Számos más szakpolitikai dokumentumban is foglalkozott a rasszizmus, az előítélet motiválta zaklatás és erőszak, valamint a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak nyújtott védelem és támogatás kérdésével, többek között az áldozatok jogairól szóló 2020–2025-ös uniós stratégiában és az új uniós romastratégiai keretben.

Majdnem 20 évvel azután, hogy az ENSZ rasszizmus elleni világkonferenciája felszólította az országokat, hogy dolgozzanak ki nemzeti cselekvési terveket a rasszizmus ellen, az Európai Bizottság arra buzdította az uniós tagállamokat, hogy 2022 végéig dolgozzanak ki és fogadjanak el nemzeti cselekvési terveket a rasszizmus és a faji megkülönböztetés ellen. 2020-ban több tagállam lépéseket tett, hogy nemzeti cselekvési tervet készítsen a rasszizmus, az idegengyűlölet és a kapcsolódó intolerancia elleni fellépés érdekében.

Az emberi jogok érvényesülését ellenőrző nemzetközi szervezetek azonban aggodalmukat fejezték ki a nemzeti cselekvési tervek kialakításának gyengeségeivel kapcsolatban, és megjegyezték, hogy ezek kedvezőtlenül befolyásolhatják azok végrehajtását, hatását és nyomon követését. Némely ilyen terv nem kezeli átfogóan a rasszizmust; sok közülük nem elég pontos a konkrét lépések meghatározásakor; valamint kevés a célkitűzések teljesülését biztosító eszköz, a referenciamutató és az eredmények mérésére szolgáló mutató.

5

A ROMÁK EGYENLŐSÉGE ÉS TÁRSADALMI BEFOGADÁSA

A nemzeti romaintegrációs stratégiák első uniós keretrendszere 2020-ban lezárult, az új 10 éves stratégiai keretrendszer a Covid19-világjárvány közepette elindult. Az első keretrendszer összességében kevés előrelépést hozott. Az értékelések szerint mutatkozik némi eredmény az oktatás és a szegénység csökkentése terén, olyan kulcsfontosságú területeken azonban, mint például a foglalkoztatás, az egészségügyi ellátás és a lakhatás, nem történt előrelépés, vagy éppenséggel romlás volt tapasztalható. Az egyenlőséget, társadalmi befogadást és részvételt előmozdító új uniós romastratégiai keretrendszer ambiciózus célokat tűz ki hét fő területen: megkülönböztetésmentesség, társadalmi befogadás, részvétel, oktatás, foglalkoztatás, egészségügyi ellátás és lakhatás. Az eredmények nyomon követését lehetővé tevő számszerűsíthető és mérhető célértékekkel létrehoz egy erősebb nyomonkövetési keretet. A világjárvány ugyanakkor a roma és a traveller közösségeket aránytalanul súlyosan érintette, felerősítette az egyenlőtlenségeket, és egyes országokban cigányellenességet és a romákkal szembeni előítéleteket táplált.

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 21. cikke tiltja az etnikai vagy társadalmi származás, vagy a nemzeti kisebbséghez tartozás alapján történő megkülönböztetést. Az elmúlt 20 évben a faji egyenlőségről szóló irányelv (2000/43/EK) támogatta az egyenlő bánásmódot és tiltotta a faji vagy etnikai származáson alapuló közvetlen és közvetett megkülönböztetést, a zaklatást is beleértve, többek között az alábbi területeken: foglalkoztatás, oktatás, szociális védelem és előnyök, egészségügyi ellátás, vagy az áruhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés, ideértve a lakhatást.

A cigányellenesség, amely jelentős akadálya a romák társadalmi befogadásának, mélyen gyökerezik a társadalomban. Az uniós polgárok majdnem fele (46%) kényelmetlenül érezné magát, ha szomszédja roma vagy traveller lenne – állapítja meg az FRA lakosság körében végzett 2019. évi alapjogi felmérése. A Covid19-világjárvány, amely a roma és a traveller közösségeket aránytalanul súlyosan érintette, felerősítette az egyenlőtlenségeket és egyes országokban további cigányellenességet és a romákkal szembeni további előítéleteket táplált.

AZ FRA 5.1. VÉLEMÉNYE

A Covid19-világjárvány tanulságait leszűrve az Európai Unió tagállamainak biztosítaniuk kell, hogy a hátrányos megkülönböztetés és a cigányellenesség elleni küzdelem általánosan érvényesüljön nemzeti romastratégiáik minden szakpolitikai területén. A stratégiáknak célzott intézkedéseket kell tartalmazniuk a cigányellenesség, valamint a romákat és a travellereket érő hátrányos megkülönböztetés kezelésére.

Ezeket az intézkedéseket a roma közösségekkel és képviselőikkel közösen kell kialakítani és végrehajtani, hogy támogassák egy kedvező kép kialakítását a romákról és a travellerokról, felhívva a figyelmet hátrányos megkülönböztetésük, szegregációjuk és üldöztetésük történelmére.

AZ FRA 5.2. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió tagállamainak összehangolt intézkedéseket kell végrehajtaniuk annak biztosítása érdekében, hogy a társadalmilag kirekesztett és marginalizált roma és traveller gyermekek hozzáférjenek távtanulási eszközökhöz. Bármely, az oktatás területét érintő intézkedésnek olyan célzott intézkedéseket kell magában foglalnia, amelyek igazodnak a sokszínű roma és traveller csoportok igényeihez, elsősorban a roma pedagógiai asszisztensek és mediátorok pozitív tapasztalataira építve. A tagállamoknak érdemes megfontolniuk, hogy ösztönözzék több roma mediátor és roma háttérű tanár felvételét, képzését és alkalmazását. Azt is biztosítaniuk kell, hogy a célzott intézkedések fenntarthatók és jól finanszírozottak legyenek, felhasználva ehhez az inkluzív oktatás érdekében a romákat és a strukturális reformokat célzó intézkedésekre rendelkezésre álló uniós forrásokat és más finanszírozási lehetőségeket.

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 14. cikke védi az oktatáshoz való jogot. A szociális jogok európai pillére hangsúlyozza, hogy mindenkinek joga van a minőségi és befogadó oktatáshoz (1. fejezet, 1. alapelv). Friss adatok szerint az Európai Unióban, a nyugati tagállamokban is, a fiatal romák és travellerek többsége korán kiesik az oktatásból és képzésből. Az elmúlt évtizedben elért kis előrelépés ellenére továbbra is jelentős a romák és a többségi társadalom között az oktatásban megfigyelhető különbség.

Az FRA által végzett és más kutatások azt mutatják, hogy a szegregációban és marginalizációban élő romák és travellerek sokszor nem rendelkeznek a szükséges informatikai eszközökkel és/vagy internet-hozzáféréssel. A tartós egyenlőtlenség és az alapvető infrastruktúra és szolgáltatások biztosítására irányuló sikeres szakpolitikák hiánya következtében mélyül a szakadék a romák és travellerek és a többségi társadalom között. E tényezők kihatnak a roma gyermekek azon lehetőségeire is, hogy egyenlő eséllyel vegyenek részt az oktatásban. A Covid19-világjárvány jól láthatóvá tette ezt a valóságot. Az FRA kutatásából az is kiderül, hogy egyes általános intézkedések nem tudták elérni a romákat és a travellereket.

Az egyenlőséget, társadalmi befogadást és részvételt előmozdító új uniós romastratégiai keretrendszer része az egyenlőségközpontú Unió megteremtésére irányuló általános uniós szakpolitikai iránymutatásoknak. Elősegíti a 2020–2025-ös időszakra vonatkozó, rasszizmus elleni uniós cselekvési tervet, valamint a szociális jogok európai pillére alapelveinek érvényesítését és az ENSZ fenntartható növekedési céljainak teljesítését.

A nemzeti romaintegrációs stratégiák előző uniós keretrendszere, amely a romák és a többségi társadalom közötti szakadékot kívánta felszámolni, nem érte el az oktatás, foglalkoztatás, egészségügyi ellátás és lakhatás területén 2020-ra kitűzött ambiciózus céljait. Az FRA adatai szerint a tagállamok csak kis lépést tettek előre az oktatás és a szegénységmérés bizonyos területein, és semmilyen eredmény nem született – vagy még rosszabbak lettek a feltételek – a foglalkoztatás, a lakhatás és az egészségügyi ellátás terén.

Az előző keretrendszer értékelése alapján az Európai Bizottság felismerte annak égető szükségét, hogy megújítsa és fokozza a romák egyenlősége, társadalmi befogadása és részvétele iránti elkötelezettséget, európai és tagállami szinten egyaránt. Az új stratégiai keretrendszer hét célkitűzést és azokhoz kapcsolódóan célértékeket határoz meg 2030-ra, középpontban a cigányellenesség és a hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelemmel, valamint a romák teljes körű részvételének és társadalmi befogadásának támogatásával, amely célokat általános és célzott szakpolitikák kombinációjával kívánja elérni.

AZ FRA 5.3. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió tagállamainak elsődlegesnek kell tekinteniük az új uniós romastratégiai keretrendszer végrehajtását. Nemzeti terveikben ambiciózus célkitűzéseket és célértékeket kell meghatározniuk, amelyeknél figyelembe veszik az előző uniós keretrendszer és a nemzeti stratégiák értékelései, valamint a Covid19-világjárvány alapján levont tanulságokat. A hatékony nyomonkövetési rendszereknek értékelniük kell az eredményeket, mérniük kell mind az általános, mind a romák és travellek társadalmi befogadását szolgáló célzott intézkedések hatását, valamint a tagállami és uniós források hatékony felhasználását.

A nemzeti romastratégiákban külön utalni kell a romáknak és a travelleknek a végrehajtási intézkedések és fellépések kidolgozásában, értékelésében és nyomon követésében való érdemi részvételére.

6

MENEDÉKJOG, VÍZUMOK, MIGRÁCIÓ, HATÁROK ÉS INTEGRÁCIÓ

Az alapvető jogok határokon történő tiszteletben tartása továbbra is az egyik legfontosabb emberi jogi kihívás volt az Európai Unióban. Továbbra is halálesetek következtek be a tengeren, folytatódott a kimentett migránsok biztonságos kikötőbe irányításában tapasztalható késedelmek és a humanitárius készenléti mentőcsónakokat érő fenyegetések. A feltételezett visszafordításokkal és erőszakkal is ez volt a helyzet. Az Európai Bizottság bemutatta az új migrációs és menekültügyi paktumot, amely csomag kemény jogi javaslatokból és puha jogi dokumentumokból áll, erősebb hangsúlyt helyezve a határon folytatott eljárásokra, és a szolidaritás új formáira tesz javaslatot. Ezzel egyidejűleg a Covid19-hez kapcsolódó korlátozásokhoz igazodva módosították a menekültügyi eljárásokat. Az Európai Unió előbbre jutott nagyméretű informatikai rendszereinek létrehozásában, és vizsgálja a mesterséges intelligencia határellenőrzésben és migrációkezelésben történő alkalmazásának lehetőségét. A brexit után az Egyesült Királyság állampolgáira új szabályok vonatkoznak.

AZ FRA 6.1. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió tagállamainak haladéktalanul és eredményesen ki kell vizsgálniuk minden visszafordítással és rossz bánásmóddal kapcsolatos vélelmézést, és átláthatóbbá kell tenniük a hozott intézkedéseket.

A tagállamoknak hatékony és független ellenőrző mechanizmusokat kell kialakítaniuk a határokon. Az alapjogok maradéktalanabb tiszteletben tartásának garantálása érdekében ezeknek a mechanizmusoknak a határőrizeti tevékenységek ellenőrzésére is ki kell terjedniük, nem csak magára a belépés előtti szűrésre, ahogy azt a migrációs és menekültügyi paktum javasolja.

2020-ban széles körben elismert emberi jogi szervezetek beszámolója szerint feltehetően jogtalanul fordítottak vissza embereket a szárazföldi és tengeri határokon, ami olykor rendőri erőszakkal is párosult. Az EUMSZ 78. cikkének (1) bekezdése, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájának 18. és 19. cikke tiltja a visszaküldést – amikor a visszatérés az üldözés vagy súlyos testi sértés kockázatát jelentené az adott személy számára – és a kollektív kiutasítást. Az Európai Határ- és Parti Őrségről szóló (EU) 2019/1896 rendelet 7. cikke és a Schengeni határellenőrzési kódex 4. cikke szerint a határigazgatásban tiszteletben kell tartani az alapvető jogokat. A migrációs és menekültügyi paktumban az Európai Bizottság új uniós szabályokra tett javaslatot az alapjogok határokon történő tiszteletben tartásának ellenőrzésére.

Az Európai Unió belső határának szabálytalan átlépésével összefüggésben feltartóztatott migránsokat nem hallgatják ki szisztematikusan, mielőtt visszaküldenék őket valamelyik szomszédos uniós tagállamba. Arról a határozatról sem kapnak szisztematikusan értesítést, amely elrendeli visszaküldésüket egy másik uniós tagállamba.

Az uniós jog általános alapelve, hogy egy személy ügyében egyedi alapon kell határozatot hozni, és minden személynek joga van a meghallgatáshoz. Ezek az alapelvek fontos biztosítékai annak, hogy az érintettek felvethessenek a visszaküldést esetlegesen megakadályozó érveket, és élhessenek a Charta 47. cikkében megállapított, hatékony jogorvoslathoz való jogukkal.

AZ FRA 6.2. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió tagállamainak eljárásokat kell bevezetniük és alkalmazniuk annak garantálására, hogy egy szomszédos uniós tagállamba történő visszaküldésük esetén az érintetteket meghallgassák, és hivatalosan értesítsék őket az ügyükben hozott határozatról.

A migrációs és menekültügyi paktum keretében előterjesztett jogalkotási javaslatok erősebb hangsúlyt helyeznek a határon folytatott eljárásokra, egyben új szolidaritási mechanizmusokra tesznek javaslatot. A határon folytatott eljárások eredményeként a menedékkérőket olykor a határon vagy a határ közelében, sokszor távoli helyen található létesítményekben helyezik el, ahol adott esetben nehezen tarthatók be a befogadás minimumszabályai vagy alkalmazhatók biztosítékok a szabadságtól való önkényes megfosztás megelőzésére, ahogy azt a befogadási feltételekről szóló 2013/33/EU irányelv és a visszatérési irányelv (2008/115/EK) megköveteli. Következésképp az érintettek olyan bánásmódban részesülhetnek, amely nem áll összhangban a Charta 1. cikkében garantált emberi méltósággal.

AZ FRA 6.3. VÉLEMÉNYE

A migrációs és menekültügyi paktum célkitűzéseinek megvalósítása során az Európai Unió tagállamainak gondoskodniuk kell arról, hogy a határokon található első befogadó létesítményben való tartózkodás feltételei megfelelőek legyenek és teljes mértékben biztosítsák a szabadsághoz való jogot és az Európai Unió Alapjogi Chartájában meghatározott más alapjogokat. Rendszeres felügyelettel és megelőző intézkedésekkel kell elkerülni, hogy az érintettek ilyen létesítményben való tartózkodása elhúzdjon.

AZ FRA 6.4. VÉLEMÉNYE

Az uniós intézményeknek, ügynökségeknek és az Európai Unió tagállamainak alaposan fel kell mérniük, hogy a mesterséges intelligencia belügyi, többek között menekült-, vízum-, bevándorlás- és határügyi alkalmazása milyen hatással jár az alapjogokra nézve. A mesterséges intelligencia alkalmazását szigorú, hatékony és független felügyeleti mechanizmusoknak kell kísérniük.

Az Európai Unió és tagállamai vizsgálják a mesterséges intelligencia alkalmazásának lehetőségét a belügyi, többek között menekült-, határ- és bevándorlásügyi döntéshozatal javítása céljából. A mesterséges intelligencia által működtetett eszközök több alapjogot is sérthetnek. Ennek oka például az algoritmikus torzítás vagy a felhasznált adatok átláthatóságának hiánya, amelyek miatt az érintett személyek nehezen tudják megcáfolni az ilyen eszközökből származó eredményeket.

AZ FRA 6.5. VÉLEMÉNYE

Az uniós intézményeknek, ügynökségeknek és az Európai Unió tagállamainak a továbbiakban is tájékoztatást kell adniuk a nagyméretű uniós informatikai rendszerekben és az interoperabilitásukban érvényesülő alapjogi biztosítékokról. Az adatvédelmi hatóságoknak elegendő erőforrással kell rendelkezniük ahhoz, hogy támogatást nyújtsanak azoknak, akik élni kívánnak az adataikhoz való hozzáférés, valamint azok helyesbítésének és törlésének jogával.

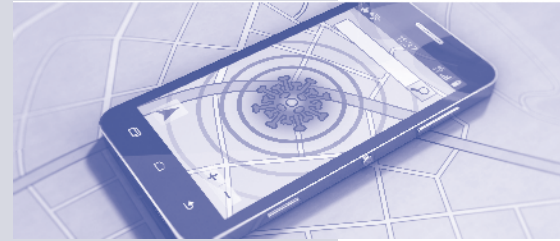
Az Európai Unió hat nagyméretű informatikai rendszert hozott létre, hogy támogassa a tagállamokat a migráció és a menekültügy kezelésében, valamint a határigazgatásban, fokozza az igazságügyi együttműködést, és növelje a belső biztonságot. Három rendszer már működik: az európai ujjnyomat-azonosító rendszer (Eurodac), az Európai Vízuminformációs Rendszer (VIS) és a Schengeni Információs Rendszer (SIS). A másik három még fejlesztés alatt áll: a határregisztrációs rendszer (EES), az Európai Utasinformációs és Engedélyezési Rendszer (ETIAS) és a Harmadik Országbeli Állampolgárok Európai Bűnügyi Nyilvántartási Információs Rendszere (ECRIS-TCN).

Az ezeket az informatikai rendszereket létrehozó és az interoperabilitásukat megteremtő jogi aktusok több biztosítékot tartalmaznak a Chartában foglalt alapjogok védelmére, például a személyes adatok védelmére (8. cikk), a megkülönböztetés tilalmára (21. cikk) és a gyermekek jogainak védelmére (24. cikk). Ezekről a biztosítékokról azonban továbbra is csak kevés tudható.

7

INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM, MAGÁNÉLET ÉS ADATVÉDELEM

2020-ban a Covid19-világjárvány megfékezéséből kifolyólag felgyorsult az innovatív technológiák, többek között a mesterséges intelligencia fejlesztése és elterjedése. Ezzel párhuzamosan a mesterséges intelligenciára épülő technológiák folyamatban lévő alkalmazása aggályokat vetett fel a személyes adatok és a magánélet védelméhez való joggal (és más jogokkal, például a megkülönböztetés tilalmával) kapcsolatban. Az Európai Unió és nemzetközi szervezetek az alkalmazandó adatvédelmi szabályok hangsúlyozásával adtak gyors választ. Az Európai Unió ugyanakkor folytatta munkáját a mesterséges intelligencia alkalmazásának szabályozásán. Közzétett egy fehér könyvet és egy azt kísérő jelentést, amelyben elismerte az alapjogok – és az etikai keretrendszer – szerepét a mesterséges intelligencia jogokat tiszteletben tartó felhasználásában. Az uniós intézmények és az Európai Unió tagállamai szintén továbbfejlesztették a magánéletet és adatvédelmet érintő szakpolitikákat és jogszabályokat többek között olyan területeken, mint az adatmegőrzés és a megfigyelés, valamint a gyermekek szexuális bántalmazását ábrázoló anyagok elleni küzdelem.

A Covid19-világjárvány arra sarkallta az embereket, hogy digitális adatok és új technológiák segítségével fékezze meg a vírus terjedését és enyhítse annak a társadalomra gyakorolt negatív hatásait. A kontaktkutató és távolságmérő alkalmazásoktól kezdve a telekonferencia-szoftverekig vagy az algoritmusok oktatásban való felhasználásáig a személyes adatok fokozott gyűjtése és kezelése további kockázatokat eredményezett az adatvédelemhez és a magánélet tiszteletben tartásához való alapjogok tekintetében.

Az év fejleményei világossá tették, hogy válság idején létfontosságú a hatékony és megfelelő egyensúlyteremtés annak biztosítása érdekében, hogy az egészségvédelmi intézkedések ne sértsék szükségtelenül vagy aránytalan mértékben az alapjogokat.

AZ FRA 7.1. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió tagállamainak biztosítaniuk kell, hogy a válság, például egy világjárvány idején bevezetett intézkedések, szakpolitikák vagy jogi kezdeményezések ne hátráltassák aránytalanul az adatvédelemhez és a magánélet tiszteletben tartásához való jog érvényesülését. Az Európai Unió tagállamainak különösen azt kell biztosítaniuk, hogy az Európai Unió Alapjogi Chartájának 8. cikkét, valamint az általános adatvédelmi rendelet 5. cikkében kiemelt elveket, nevezetesen a tisztességes eljárás, az adattakarékosság és a célhoz kötöttség elvét alkalmazzák.

AZ FRA 7.2. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió tagállamainak gondoskodniuk kell arról, hogy a nemzeti adatvédelmi felügyeleti hatóságok elegendő humán, technikai és pénzügyi erőforrással rendelkezzenek, hogy hatékonyan teljesíthessék megbízatásukat. Az erőforrások megfelelőségének értékeléséhez a tagállamoknak támogatniuk kell a nemzeti adatvédelmi ellenőrző hatóságok munkaterhének független és pártatlan vizsgálatát.

Az FRA 2020. évi *alapjogi jelentésében* megállapított tendenciának megfelelően továbbra is rendkívül nagy munkateher hárult az adatvédelmi ellenőrző hatóságokra. A legtöbb tagállamban még mindig sok volt a vizsgálat és a panasz. Ezzel egyidejűleg az eljárások és a legfontosabb fogalmak befejezetlen harmonizációja, amely a határokon átnyúló viták esetén folytatott együttműködési eljárás alapja, ellehetetlenítette e viták gyors rendezését.

2020-ban tagállami (a pénzügyi és humán erőforrások növekedése tekintetében) és nemzetközi szinten (a különbségek harmonizációja tekintetében) is mutatkoztak jelei az előrelépésnek. Még mindig van azonban min javítani. Az Európai Unió szilárd adatvédelmi jogi kerete csak akkor fog eredményesen működni, ha minden szereplő kellőképp felkészült ahhoz, hogy azonnal és hatékonyan eleget tegyen minden kérésnek.

AZ FRA 7.3. VÉLEMÉNYE

Az uniós intézményeknek és az Európai Unió tagállamainak biztosítaniuk kell, hogy a bűnözői tevékenységek elleni küzdelmet szolgáló szabályozói törekvésekben helyet kapjanak a jogszerűség, szükségesség és arányosság elveinek való megfeleléshez szükséges biztosítékok. Hatékony felügyeletről és a jogorvoslati mechanizmusokhoz való hozzáférésről is gondoskodniuk kell. Ennek kapcsán az uniós intézményeknek és az Európai Unió tagállamainak maradéktalanul figyelembe kell venniük az Európai Unió Bíróságának vonatkozó ítélkezési gyakorlatát.

Mivel a terrorveszély és a bűnözői tevékenységek 2020-ban sem szűntek meg, az uniós intézmények és tagállamok olyan intézkedések azonnali elfogadására szólítottak fel, amelyek lehetővé teszik a rendelkezésre álló adatok és technológiák bűnüldözési célú felhasználását. Az adatbányászati technológiák alkalmazását többször említették a gyermekek szexuális bántalmazását ábrázoló online anyagok elleni küzdelem eszközeként a nyomozások támogatása, a megfigyelés fokozása és az illegális online tartalmak elleni küzdelem érdekében.

Intézményi és civil társadalmi szervezetek azonban tagállami és uniós szinten is gyakran kétségbe vonták az ilyen intézkedések szükségességét és arányosságát. Bár a biztonsági intézkedések legitim célokat szolgálnak, nem használhatók fel ürügyként az alapjogi normák gyengítésére.

A világvárvány nem szakította félbe a mesterséges intelligencia alkalmazásának támogatására vagy szabályozására irányuló stratégiákkal, jogi kezdeményezésekkel és szakpolitikákkal kapcsolatos munkát. Épp ellenkezőleg: a válság arra készítette a szervezeteket, hogy a mesterséges intelligencia alkalmazását támogató gyors intézkedéseket fogadjanak el, minthogy az a világvárvány leküzdésének eszközeként is előtérbe került. Az Európai Unió és a tagállamok 2020 egész folyamán tevékenyen dolgoztak ki a mesterséges intelligenciára vonatkozó különböző stratégiákat és új jogi aktusokat.

2019. évi alapjogi jelentésében és 2020. évi alapjogi jelentésében az FRA azonban már jelezte, hogy sok, mesterséges intelligenciára vonatkozó stratégia szívesebben hivatkozik az etikára, és az alapjogok védelmének szükségességéről csak említést tesz anélkül, hogy meghatározná egy, a jogokat középpontba állító részletes megközelítést. Mindazonáltal ahogy az FRA mesterséges intelligenciáról és alapjogokról szóló jelentése rámutatott, a mesterséges intelligencia alkalmazásának messzemenő következményei lehetnek az emberek alapjogaira nézve. Az alapjogoknak ezért szigorúan részét kell képezniük minden későbbi jogszabálynak.

AZ FRA 7.4. VÉLEMÉNYE

Az uniós intézményeknek és az Európai Unió tagállamainak biztosítaniuk kell, hogy a mesterséges intelligenciával kapcsolatos minden majdani uniós vagy tagállami jogi aktus vagy szakpolitikai dokumentum az alapjogok tiszteletben tartásán alapuljon. Ahhoz, hogy ez megvalósuljon, szilárd jogi biztosítékokat kell tartalmazniuk, támogatniuk kell az alapjogi hatásvizsgálatokat és biztosítaniuk kell a független felügyeletet és a hatékony jogorvoslathoz való jogot.

Az Európai Unió tagállamainak gondoskodniuk kell arról, hogy rendkívüli körülmények, mint például a mostani világvárvány esetén ne gyengüljön az alapjogok védelme a mesterséges intelligenciához kapcsolódó technológiák alkalmazása során.

8

A GYERMEK JOGAI

A Covid19-világjárvány 2020-ban példátlan nyomás alá helyezte a gyermekeket és a családokat az Európai Unióban, különösen azokat, akik már eleve gazdaságilag vagy társadalmilag hátrányos helyzetben voltak. A tagállamok erőfeszítései ellenére a távoktatás kihívást jelentett azoknak a gyermekeknek, akik nem rendelkeznek számítógéppel vagy internet-hozzáféréssel, vagy túl népes háztartásban élnek. Az otthoni bántalmazás veszélye szintén jelentős probléma volt. Gyermekek továbbra is kevesebb menedékjogi kérelmet nyújtottak be, befogadásuk feltételei azonban több tagállamban továbbra sem voltak kielégítőek. Tíz tagállam 573 kísérő nélküli és 771 családdal érkező gyermeket fogadott, akiket görögországi fogadóállomásokról helyeztek át. A legtöbb tagállam átültette nemzeti jogába a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról szóló irányelvet. Hét tagállammal szemben azonban még mindig nem zárult le a kötelezettségszegési eljárás. Az Európai Bizottság széles körű konzultációkat tartott az uniós gyermekjogi stratégiáról, amelyet 2021-ben készül elfogadni.

AZ FRA 8.1. VÉLEMÉNYE

Az Európai Bizottságnak mérlegelnie kell a Covid19 következményeit, amikor az európai gyermekgarancia keretében kezdeményezéseket kíván indítani. A garanciában célzott kezdeményezéseket kell meghatározni és elegendő forrást kell elkülöníteni a legkiszolgáltatottabb helyzetben lévő gyermekek védelme érdekében, különösen az oktatás, a lakhatás, az egészségügyi ellátás és a szociális jólét területén.

Az Európai Unió tagállamainak folytatniuk kell azon erőfeszítéseiket, amelyekkel biztosítani kívánják, hogy minden gyermek – különös tekintettel a legkiszolgáltatottabb helyzetben lévőkre – egyenlő feltételekkel jusson iskolai oktatáshoz, és amelyek célja a gyermekek védelme az erőszakkal szemben. A tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a gyermekes családokat támogató gazdasági intézkedések fenntartható hozzáadéka legyen és azok a legkiszolgáltatottabb helyzetben lévő családok, például a roma és migráns családok számára is elérhetőek legyenek. A tagállamok felmérhetnék például, hogy szükség van-e az alacsony jövedelmű családoknak járó szociális ellátásra való jogosultsághoz meghatározott küszöbérték felülvizsgálatára.

Bizonyítékon alapuló szakpolitikák kidolgozásához a tagállamoknak és az Európai Bizottságnak adatokat kell gyűjteniük a gyermekek saját tapasztalatairól és véleményéről arra vonatkozóan, hogy milyen következményekkel járt a világjárvány fizikai és mentális jóllétükre.

A Covid19-világjárvány nagyban befolyásolta a gyermekek jóllétét Európában. A családi jövedelem kiesése, az iskolabezárások és a növekvő otthoni és online erőszak aggodalomra adott okot az Európai Unió Alapjogi Chartájának 3., 14. és 24. cikke szerinti jogokkal kapcsolatban. A tagállamok több gazdasági támogató csomaggal kompenzálták a családok jövedelemkiesését. A támogatás korlátozott összege és ideje azonban kérdéseket vet fel az ilyen pénzügyi csomagok hosszú távú hasznosságát és fenntarthatóságát illetően.

Az otthonoktatásra való átállás nem ment egyformán minden családban. Egyes gyermekek nem tudtak teljeskörűen részt venni az iskolai tevékenységekben, mivel nem állt rendelkezésükre internetelérést biztosító eszköz vagy tanulásra alkalmas csendes hely. Mások számára megszűnt az ingyenes iskolai étkeztetés lehetősége. Az iskolabezárás és karantén idején az otthon töltött hosszabb idő következtében több, gyermekek ellen elkövetett erőszakot és olyan esetet jelentettek, amikor gyermekek estek szexuális kizsákmányolás áldozatául az interneten.

Folytatódott az európai gyermekgarancia előkészítése. Az Európai Parlament által szorgalmazott program célja, hogy minden gyermek egyenlő feltételekkel férjen hozzá az alapszolgáltatásokhoz, kiemelt figyelmet szentelve az egészségügyi ellátásnak, az oktatásnak, a kora gyermekkori nevelésnek és gondozásnak, a tisztességes lakhatásnak és az egészséges táplálkozásnak. Az európai gyermekgaranciát várhatóan 2021-ben fogadják el.

Az Európába érkező gyermekek az Európai Unió Alapjogi Chartájának 24. cikke értelmében jogosultak a védelemre és a befogadási feltételekről szóló irányelvvel összhangban a megfelelő befogadási feltételekre. Az irányelv előírja a tagállamoknak, hogy mérjék fel a gyermekek befogadási igényeit és biztosítsák számukra többek között az oktatásban való részvételt és a megfelelő életszínvonalat. A napi gyakorlatban azonban a befogadási feltételek súlyos aggodalomra adnak okot néhány tagállamban, ahol túlszűfoltak a központok, nem megfelelő a higiénia vagy nincsenek a gyermekek számára megfelelő befogadó állomások.

Továbbra is kerülnek őrizetbe családos gyermekek és a kísérő nélküli gyermekek. Bár az uniós jog nem tiltja a migráció összefüggésében a gyermekek őrizetben tartását, az okmányokkal nem rendelkező gyermekek és a menedékjogot kérő vagy kiutasítási eljárás alatt álló gyermekek nem foszthatók meg a szabadságuktól. A gyermekek őrizetben tartása csak utolsó lehetőséget jelentő rendkívüli intézkedésként jöhet szóba.

Az Európai Bizottság előterjesztette a migrációs és menekültügyi paktumot, amely több szolidaritási mechanizmusra tesz javaslatot kényszerhelyzetek, többek között áthelyezés esetére. Az Európai Bizottság, a görög hatóságok és 10 tagállam közös erőfeszítései eredményeként 573 kísérő nélküli és 771 családos gyermeket helyeztek át görögországi fogadóállomásokról.

Mindeközben még mindig megközelítőleg 1000 gyermek van elhelyezve bizonytalan körülmények között Görögországban. Mintegy 100 gyermek közülük fogadóállomáson él.

AZ FRA 8.2. VÉLEMÉNYE

Az Európai Bizottságnak és az Európai Unió tagállamainak fokozniuk kell erőfeszítéseiket a jelenleg olyan tagállamban élő kísérő nélküli és más kiszolgáltatott helyzetben lévő gyermekek áthelyezése érdekében, ahol a befogadási feltételek nem kielégítőek. A tagállamoknak érdemes mérlegelniük a gyermekek áthelyezésében bevált gyakorlatokat, hogy az eljárás során érvényesüljenek a gyermek mindenek felett álló érdekei.

A tagállamoknak mindent meg kell tenniük annak érdekében, hogy gondoskodjanak a gyermekek védelméről, biztosítva, hogy a befogadási feltételek megfeleljenek az emberhez méltó életszínvonal és a gyermekek számára megfelelő létesítmények normáinak, ahogy azt a befogadási feltételekről szóló irányelv meghatározza.

A tagállamoknak megbízható és hatékony rendszereket kell kialakítaniuk, amelyek felelőssé teszik a gyermekek menedékjogi vagy visszaküldési célú őrizetben tartását.

AZ FRA 8.3. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió tagállamainak fokozniuk kell erőfeszítéseiket annak érdekében, hogy a szakemberek a mindennapi gyakorlatban végrehajtsák az eljárási biztosítékokról szóló irányelvet ((EU) 2016/800). Ez történhet a gyakorló szakembereknek, többek között a rendőröknek, bíróknak, ügyvédeknek és ügyészeknek nyújtott képzés vagy szakmai iránymutatás segítségével.

Az Európai Bizottság további támogatást nyújthatna az uniós tagállamoknak, például azzal, hogy iránymutatást biztosít az irányelv átültetésére és végrehajtására vonatkozóan, és elősegíti a gyakorlati tapasztalatok tagállamok közötti megosztását.

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 48. cikke fontos biztosítékokat garantál az ártatlanság véelme és a védelemhez való jog tekintetében. A 24. cikk szerint a gyermek mindenek fölött álló érdekét kell az elsődleges szempontnak tekinteni. A büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról szóló irányelv ((EU) 2016/800) meghatározza és részletesebben kifejti ezeket a kérdéseket. Előírja a tagállamoknak, hogy haladéktalanul tájékoztassák jogaikról a gyermekeket és szüleiket, ha a gyermek büntetőeljárás során gyanúsítottá vagy vádlottá válik, gondoskodjanak a gyermek ügyvédi támogatásáról és helyzetének egyéni értékeléséről.

2020 végére a legtöbb tagállam módosította nemzeti jogát az irányelv átültetése érdekében. Az erre megállapított határidő 2019. június 11. volt. A 2019 során hét tagállammal szemben indított kötelezettségszegési eljárások azonban 2020 végéig még nem zárultak le.

9

AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ VALÓ JOG

Unió szinten 2020 jelentős újításokat hozott a bűncselekmények áldozatává vált személyek jogainak szakpolitikai és intézményi keretében. Az Európai Bizottság létrehozta az áldozatjogi koordinátor intézményét, elfogadta első, a 2020–2025-ös időszakra szóló áldozatjogi stratégiáját és felállított egy áldozatjogi platformot. Tagállami szinten jórészt a Covid-19-világjárvány alakította a fejleményeket. Ráirányította a figyelmet a családon belüli erőszakra és azokra a nehézségekre, amelyek az igazságszolgáltatáshoz való jognak a mobilitás és a közélet szigorú korlátozása idején történő biztosításával járnak. Ezzel egyidejűleg több tagállamban továbbra is problémák merültek fel a bírói függetlenséggel kapcsolatban. A Bizottság 2020-ban közzétette első jogállamisági jelentését, míg az Európai Tanács elfogadta az uniós költségvetés védelmét szolgáló általános feltételrendszeréről szóló rendeletét.

A személy elleni bűncselekmények áldozatainak joguk van az elismeréshez és az igazságszolgáltatáshoz, ahogy arról az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke rendelkezik. 2020-ban az Európai Bizottság létrehozott egy keretet e jogok továbbfejlesztéséhez és annak érdekében, hogy közelebb kerüljön a megvalósuláshoz e jogok teljes körű elismerésének és érvényesítésének célkitűzése. Az áldozatjogi irányelv alapján kinevezett egy áldozatjogi koordinátort, elfogadta az első uniós áldozatjogi stratégiát és létrehozta az áldozatjogi platformot. A stratégia sikere azonban nagyban függ az annak végrehajtása iránti tagállami elkötelezettségtől.

A stratégia meghatároz bizonyos fő prioritásokat, többek között a következőket: az áldozatok támogatása a bűncselekmények jelentésében, a kiszolgáltatott helyzetben lévő áldozatok támogatása és védelme, az áldozatok kártérítésben részesülésének elősegítése, valamint az együttműködés és a koordináció erősítése az érintett érdekelt felek között. Az áldozatsegítő szervezetek mindezek tekintetében központi szerepet játszanak. Ezért a stratégia működéséhez elengedhetetlen, hogy a tagállamok hajlandók legyenek értékelni és szükség esetén javítani és megerősíteni a támogatás meglévő struktúráit.

2020-ban több tagállam (többek között Bulgária, Észtország és Litvánia), valamint Szerbia is kialakította vagy megerősítette az áldozatsegítő szervezetek struktúráit. Továbbra is vannak azonban problémák. Ezek közé tartoznak az alábbiakat érintő kihívások: az áldozatok jogaikról történő tájékoztatása; az áldozatok jogainak gyakorlásával kapcsolatos gyakorlati tanácsadás és támogatás; valamint az áldozatsegítő szolgálatok által az áldozatok részére a büntetőeljárás során játszott szerepükre vonatkozóan nyújtott tájékoztatás és megfelelő támogatás, az áldozatjogi irányelv 9. cikke (1) bekezdésének a) pontjával összhangban.

AZ FRA 9.1. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió tagállamainak tettekre kell váltaniuk kötelezettségvállalásukat, miszerint gondoskodnak az áldozatjogi irányelv teljes körű és megfelelő végrehajtásáról. Az Európai Bizottság áldozatjogi stratégiájával összhangban a bűncselekmények áldozatainak jogait is tovább kell fejleszteniük.

A tagállamoknak hatékony intézkedéseket kell hozniuk, hogy segítsék az áldozatok átfogó áldozatsegítő szolgáltatásokhoz, többek között az áldozatok jogai és a büntetőeljárás során játszott szerepük szempontjából fontos információkhoz, tanácsadáshoz és támogatáshoz való jogának tényleges érvényesülését.

AZ FRA 9.2. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió azon tagállamait, amelyek még nem tették meg, ösztönözzük az Európa Tanács nők elleni és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról szóló egyezményének (Isztambuli Egyezmény) ratifikálására.

Az FRA arra buzdítja a tagállamokat, hogy orvosolják nemzeti jogszabályaikban az erőszak áldozatául eső nők védelmével kapcsolatos hiányosságokat, ideértve a rendőrségnek nyújtott útmutatást a partner által elkövetett erőszak esetén szükséges beavatkozással kapcsolatban, és hogy vezessenek be intézkedéseket annak biztosítására, hogy a nők azonnali és hathatós védelmet kapjanak az ismételt áldozattá válással és a megtorlással szemben.

Az Európa Tanács Isztambuli Egyezménye nemcsak normákat határoz meg, hanem az egyezmény végrehajtását nyomon követő bizottságának (GREVIO) munkája révén ösztönzi és irányítja is a nők nemi alapú erőszakkal szembeni védelemhez és áldozattá válásuk esetén az elismeréshez és igazságszolgáltatáshoz való jogainak fejlesztését. 2020 végéig azonban Bulgária, Csehország, Lettország, Litvánia, Magyarország és Szlovákia még mindig nem ratifikálta az egyezményt.

Az Európai Unió egyezményéhez történő csatlakozása is folyamatban van. Az Európai Parlament kérésére az EUB véleményt fogalmaz meg arra vonatkozóan, hogy az egyezmény aláírása és elfogadása összeegyeztethető-e az EU-szerződésekkel. Az EUB véleménye 2021 második negyedében várható.

AZ FRA 9.3. VÉLEMÉNYE

Az FRA a jogállamiság alapvető fontosságú elemeit alkotó független bíróságok fenntartására és megerősítésére irányuló erőfeszítéseik és együttműködésük további erősítésére ösztönzi az Európai Uniót és tagállamait.

Az érintett tagállamoknak emellett haladéktalanul lépéseket kell tenniük annak érdekében, hogy maradéktalanul eleget tegyenek az Európai Unió Bírósága (EUB) vonatkozó ítéleteinek. Az FRA arra ösztönzi továbbá a tagállamokat, hogy haladéktalanul tegyenek lépéseket az ajánlásoknak, például azon ajánlásoknak megfelelően, amelyeket az Európai Bizottság jogállamisági eljárása keretében tesz közzé.

A független igazságszolgáltatás a jogállamiság és az igazságszolgáltatáshoz való jog alapköve (az EUSZ 19. cikke, az EUMSZ 67. cikkének (4) bekezdése és az EU Alapjogi Chartájának 47. cikke). Számos tagállamban továbbra is több kihívás merül fel az igazságszolgáltatással kapcsolatban, különösen a bírói függetlenséget illetően. Az Európai Bizottság 2020-ban közzétette első éves jogállamisági jelentését. Az igazságszolgáltatási rendszerek és függetlenségük egyike volt annak a négy kiemelt területnek, amellyel a jelentés foglalkozott.

Ebben az évben fogadták el az uniós költségvetés védelmét szolgáló általános feltételrendszeréről szóló rendeletet is. A rendelet a jogállamiság megsértésének mutatói között konkrét említést tesz a korrupcióról és a bírói függetlenség veszélyeztetéséről.

10

FEJLEMÉNYEK A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ SZEMÉLYEK JOGAIRÓL SZÓLÓ EGYZMÉNY VÉGREHAJTÁSÁBAN

2020-ban az Európai Bizottság nekilátott egy új fogyatékosügyei stratégia elkészítésének, aminek részeként egy egész évben tartó konzultációs folyamatot kezdeményezett. Az új stratégiát 2021 első negyedévében fogja előterjeszteni. Az Európai Parlament és a Tanács politikai megállapodásra jutott egy, az uniós forrásokra irányadó, új közös rendelkezésekről szóló rendeletről, amely a fogyatékossggal élő személyek jogaira is kiterjed. Mindeközben a Covid19-világjárvány próbatételt jelentett az Európai Unió és tagállamai számára a fogyatékossggal élő személyek jogairól szóló egyezmény (CRPD) betartása iránti kötelezettségük teljesítésében. A tagállamok sok olyan intézkedést hoztak, amelyek jelentős mértékben érintették a fogyatékossggal élő személyek jogait. A fogyatékossggal élő személyek és az őket képviselő szervezetek, valamint a CRPD alapján a védelmükre létrehozott struktúrák lépéseket tettek annak biztosítása érdekében, hogy ezek az intézkedések megfeleljenek az egyezmény rendelkezéseinek. Mindent összevetve a világjárvány rámutatott arra, hogy milyen fontos a fogyatékossggal élő személyek és képviselői szervezeteik bevonása vészhelyzet idején, illetve mennyire értékesek a CRPD alapján létrehozott szilárd nemzeti struktúrák.

A kormányok számos különféle intézkedést léptettek életbe a koronavírus terjedésének megfékezésére. Ezek közül több nem vette teljesen figyelembe a fogyatékossggal élő személyek CRPD, különösen annak 4. cikke (a fogyatékossggal élő személyek jogai biztosításának és előmozdításának kötelezettsége) és 11. cikke (vészhelyzetek és humanitárius szükségállapotok), valamint az Európai Unió Alapjogi Chartája, különösen annak 21. cikke (a megkülönböztetés tilalma) és 26. cikke (a fogyatékossggal élő személyek beilleszkedése) szerinti jogait. A látogatások tilalma olykor túlzó volt, a fogyatékossggal élő személyek nem járhattak iskolába vagy nem kaptak elég felmentést a maszkviselési vagy a távolságtartási szabályok alól.

AZ FRA 10.1. VÉLEMÉNYE

A CRPD-vel összhangban az Európai Unió tagállamainak a vészhelyzetek (mint például a Covid19-világjárvány) kezelését szolgáló jogalkotási és végrehajtási intézkedések ellenőrzésének részeként figyelembe kell venniük az ilyen intézkedések fogyatékos-sággal élő személyekre gyakorolt hatását, és lépéseket kell tenniük a kedvezőtlen hatások kiküszöbölése érdekében. Azoknak a vészhelyzetek kezelésére hozott intézkedéseknek, amelyek közvetlenül vagy közvetve sérthetik a fogyatékos-sággal élő személyek jogait, a jogon kell alapulniuk, megkülönböztetésmentesnek és az elérni kívánt törvényes céllal arányosnak kell lenniük. A CRPD-vel és az Európai Unió Alapjogi Chartájával összhangban a tagállamoknak teljeskörűen be kell vonniuk a fogyatékos-sággal élő személyeket és képviselői szervezeteiket, valamint a CRPD 33. cikke alapján létrehozott ellenőrző szerveket az ilyen intézkedések megtervezésébe és ellenőrzésébe.

Az uniós intézmények és az Európai Unió tagállamai támogathatnák ezeket az ellenőrzéseket azzal, hogy elősegítik az ígéretes gyakorlatok megosztását, mindenekelőtt a nemzeti parlamentek között.

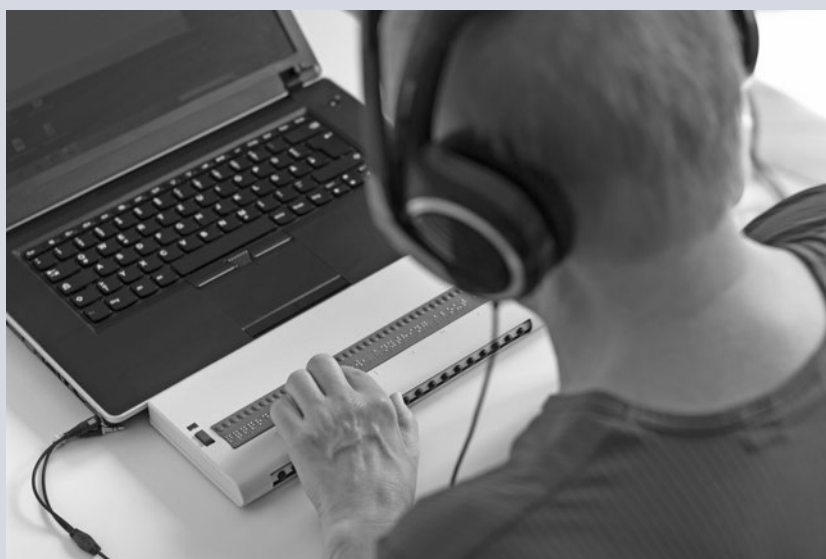
AZ FRA 10.2. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió tagállamainak maradéktalanul hozzáférhető formában kell kommunikálniuk vészhelyzeti intézkedéseiket. A vonatkozó uniós irányelveket, például az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló átdolgozott irányelvet és a weblap-akadálymentesítési irányelvet teljeskörűen végre kell hajtaniuk. A tagállamoknak megfelelő eszközökkel és formában kell tájékoztatást adniuk, például feliratozás, jelnyelvi tolmácsolás és könnyen olvasható nyelvezet segítségével.

A kijárási korlátozások is problémákat okoztak, többek között a fogyatékos-sággal élő személyek étellel, valamint orvosi és tisztítószerekkel való ellátása terén. A triázusra vonatkozó iránymutatások nem feleltek meg a CRPD normáinak, adott esetben azt eredményezhették, hogy a fogyatékos-sággal nem rendelkezőkkel azonos túlélési esélyű, fogyatékos-sággal élő személyek nem jutottak életmentő intenzív ellátáshoz. A kijárási korlátozások ezen túlmenően sokszor kedvezőtlenebb hatással voltak a fogyatékos-sággal élő személyek fizikai és mentális jóllétére. Sajátos igényeiket gyakran nem vették figyelembe.

A fogyatékos-sággal élő személyekkel nem folytattak megfelelő kommunikációt és nem tájékoztatták őket a világjárvány kezelésére hozott intézkedésekről, különösen a kezdeti szakaszban, valamint ritkán vettek részt ezeknek az intézkedéseknek a megtervezésében. Néhány uniós tagállam lépéseket tett annak biztosítása végett, hogy a fogyatékos-sággal élő személyeket a jövőben jobban bevonják az ilyen intézkedések megtervezésébe és ellenőrzésébe. Ezzel csökkenthető annak kockázata, hogy a majdani intézkedések megsértik a CRPD rendelkezéseit.

A világjárvány megmutatta, hogy a tagállamok válságkommunikációs stratégiái ritkán teszik hozzáférhetővé a vészhelyzettel kapcsolatos valamennyi információt. A világjárvány alatt nem minden esetben tették közzé az információkat olyan eszközökkel és oly módon, hogy az lehetővé tette volna a fogyatékos-sággal élő személyek számára az információkhoz való hozzáférést, noha azt az uniós jog, többek között az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló átdolgozott irányelv (2018/1808) és a weblap-akadálymentesítési irányelv (2016/2102) megköveteli.

A világvárvány világossá tette, hogy égető szükség van az intézményi kitagolásra. Nemcsak arra mutatott rá, hogy a fogyatékossgal élő személyek ebben a konkrét járványhelyzetben nagyobb fizikai kockázatnak vannak kitéve, hanem arra is, hogy mentális jóllétük nagyobb veszélynek van kitéve intézményesített környezetben az ebből adódó elszigeteltség és a társas kapcsolatok hiánya miatt.

A CRPD 19. cikke előírja az intézményi kitagolást, és várhatóan az új európai fogyatékossgügyi stratégiának is részét fogja képezni. Az új közös rendelkezésekről szóló rendelet hatálybalépése és a fogyatékossgügyi stratégia bevezetése további kényszerítő erőt jelent az intézményi kitagolás folyamatának befejezésére.

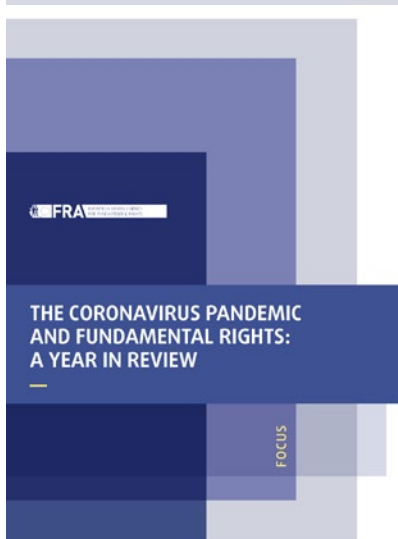

AZ FRA 10.3. VÉLEMÉNYE

A CRPD 19. cikkével összhangban és az új európai fogyatékossgügyi stratégia részeként az Európai Uniónak és tagállamainak többek között az uniós források megfelelő felhasználásával sürgősen fel kell gyorsítaniuk az intézményi kitagolás megvalósítására tett erőfeszítéseiket annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő személyek önálló életet élhessenek és beilleszkedjenek a közösségbe.

A 2020-as év előrelépést és egyúttal visszaeséseket is hozott az alapjogok védelme terén. Az FRA *2021. évi alapjogi jelentése* megvizsgálja, hogy milyen fontosabb fejlemények zajlottak az EU-ban 2020. januártól decemberig, és válaszol az FRA ezekkel kapcsolatos véleményét. Kitér az eredményekre és a még aggályos kérdésekre is, egyúttal betekintést nyújt az Unió területén folyó alapjogi vitákat alakító fő kérdésekbe.

Az idei év kiemelt témája a koronavírus-járvány és annak alapjogokra gyakorolt hatása. A többi fejezet a következőket tárgyalja: az Európai Unió Alapjogi Chartája és annak tagállami alkalmazása; egyenlőség és megkülönböztetésmentesség; rasszizmus, idegengyűlölet és az ezekhez társuló intolerancia; romaintegráció; menekültügy és migráció; információs társadalom, a magánélet védelme és adatvédelem; a gyermek jogai; az igazságszolgáltatáshoz való jog; valamint a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtásával kapcsolatos fejlemények.

ALAPVETŐ JOGAID ELŐMOZDÍTÁSA ÉS VÉDELME AZ EU EGÉSZ TERÜLETÉN —

Az FRA 2021. évi alapjogi jelentésének teljes szövege a következő weboldalon található:

<https://fra.europa.eu/en/publication/2021/fundamental-rights-report-2021>

Lásd még az FRA kapcsolódó kiadványait:

- FRA (2021), *2021. évi alapjogi jelentés – az FRA véleményei*, Luxembourg, Kiadóhivatal, <https://fra.europa.eu/en/publication/2021/fundamental-rights-report-2021-fra-opinions> (az EU mind a 24 hivatalos nyelven elérhető)
- FRA (2021), *The Coronavirus pandemic and fundamental rights: a year in review* [A koronavírus-világjárvány és az alapjogok: éves áttekintés], Luxembourg, Kiadóhivatal, <https://fra.europa.eu/en/publication/2021/coronavirus-pandemic-focus> (angol és francia nyelven érhető el).

Az FRA-nak az Európai Unióban az alapvető jogokkal kapcsolatos kihívásokról és eredményekről szóló korábbi éves jelentései elérhetők az FRA honlapján (angolul, franciául és németül).

TOVÁBBI INFORMÁCIÓK

FRA – AZ EURÓPAI UNIÓ ALAPJOGI ÜGYNÖKSÉGE

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Bécs – Ausztria

T. +43 158030-0 – F. +43 158030-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

Az Európai Unió
Kiadóhivatala